

ANNA MARIA MEYER
Uniwersytet w Bambergu

Wielojęzyczna Polska – język romski w kontakcie z polszczyzną

Język romski jako język mniejszościowy w Polsce

W opublikowanym niedawno artykule naukowym niemiecki historyk Hans-Jürgen Bömelburg (2016, 16) zadał pytanie: „Czy jest szansa na to, by multikulturowość Rzeczypospolitej powróciła?”. Rzeczywiście, jak pisze dalej, Rzeczpospolita Obojga Narodów stanowiła pierwsze nowoczesne państwo wieloetniczne w historii i była chyba najbardziej imponującym europejskim przykładem, jak może funkcjonować wielonarodowy i wielokulturowy kraj. Obecnie sytuacja społeczna w Polsce jest całkowicie odmienna. Po zakończeniu drugiej wojny światowej Polska stała się homogeniczna kulturowo i językowo – dzisiaj etnicznie ponad 98 proc. społeczeństwa stanowią Polacy (por. Bömelburg 2016, 7). Kraj jest pod tym względem wyjątkiem w wielokulturowej Europie. Trzeba jednak dodać, że mimo to Polska w ostatnich latach uprawiała coraz aktywniejszą politykę mniejszościową, np. od 1989 roku istnieje w Sejmie Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych (MNE). Postanowienia prawne dotyczące mniejszości, ich kultur i języków znajdują się w następujących dokumentach:

- konstytucja z 1997 roku,
- ustawa o języku polskim z 1999 roku,
- konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych z 2000 roku,
- ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym z 2005 roku,

- Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych z 2009 roku.

Bardzo istotny dla mniejszości w Polsce był okres po 1989 roku, „w którym rozpoczęła się jawna działalność, rozwój organizacji, rewitalizacja i propagowanie własnej kultury” (Nikitorowicz 2010, 276). W ostatnich latach wzrosło też zainteresowanie językoznawców językami mniejszościowymi w Polsce.

W centrum uwagi niniejszego artykułu znajduje się mniejszość etniczna Romów i ich sytuacja językowa. To próba odpowiedzi na pytanie, do jakiego stopnia język romski w Polsce jest jeszcze żywy i w jakim stopniu polszczyzna wywiera na niego wpływ. Wynik badania jest sklasyfikowany na podstawie skali zapożyczeń Thomason i Kaufmana (1988, 74–76), która jest do dzisiaj najczęściej cytowanym źródłem, jeśli chodzi o wartościowanie kontaktu językowego. Analiza kończy się porównaniem języka romskiego z językami trzech innych mniejszości etnicznych w Polsce: Łemków, Tatarów i Karaimów.

Język romski pod wpływem polszczyzny

W ostatnim spisie narodowym z 2011 roku ankietowani po raz pierwszy mieli możliwość podania kompleksowych informacji na temat swojej tożsamości, między innymi mogli zadeklarować przynależność do dwóch różnych grup etnicznych czy narodowych. Według tego spisu (wyniki zostały opublikowane w 2015 roku) Romowie stanowią największą mniejszość etniczną w Polsce. 12 600 respondentów podało nację romską jako pierwszą identyfikację narodowo-etniczną, a 4 500 jako drugą (razem: 17 100; por. GUS 2015, 31). Jednak wielu autorów, między innymi polski antropolog Adam Bartosz, zwraca uwagę na to, że prawdopodobnie duża liczba Romów nie podała przynależności do romskiej grupy etnicznej ze strachu przed ewentualnymi negatywnymi konsekwencjami. Bartosz (2011, 21) przyjmuje, że w Polsce mieszka co najmniej 25 000 Romów.

Większość Romów w Polsce należy do jednej z grup: Polska Roma (czyli Cyganie nizinni, por. szczegółowo Kowarska 2005), Bergitka Roma albo Romowie Karpaccy (czyli Cyganie górscy, por. szczegółowo Lubecka 2005), Kelderasz i Lowarzy (por. szczegółowo Tabaczyk 2008). Z grupą Polska Roma prawie zupełnie stopili się Chaladytka Roma (por. szczegółowo Mroz 1979), pochodzący z terenów Ukrainy i Litwy, oraz Sasytka Roma z Niemiec. Istnieje również niewielka społeczność Sinti, również z Niemiec. Polscy

Romowie są więc grupą bardzo zróżnicowaną (por. też MSWiA 2016; Godlewska-Goska, Kopańska 2011, 22). Polska Roma i Bergitka Roma są największymi grupami, najchętniej badanymi przez etnografów, socjologów oraz językoznawców. Język Romów, *romani* czy *romanes*, jest językiem indoeuropejskim (tzn. należy, tak jak język polski, do języków indoeuropejskich) i istnieje w kompleksie językowym w Europie, Ameryce i Azji; przodkowie dzisiejszych Romów przybyli z subkontynentu indyjskiego. Romowie używają swojego języka przede wszystkim w formie mówionej w prywatnej i wewnątrzgrupowej komunikacji, podczas gdy polski funkcjonuje jako język życia oficjalnego. Wiele dzieci romskich poznaje język polski jako drugi, dopiero w szkole. Według spisu powszechnego z 2011 roku 14 000 Romów używa języka romskiego w kontaktach domowych, z tego 12 100 wraz z polskim (por. GUS 2015, 79). Z wyjątkiem małych dzieci i niektórych osób starszych nie ma zatem praktycznie wśród Romów w Polsce osób monolingwalnych (por. też Matras 2002, 191 i n.); mamy tu więc do czynienia z sytuacją sukcesywnego przyswajania mowy i późnej dwujęzyczności. Przez wyrazisty i długotrwały bilingwizm dialekty romskie masowo zapożyczają ze słownictwa i struktur polszczyzny. Romski jest więc bardzo interesujący ze względu na ten kontakt językowy.

Korpus i metoda badawcza

Na jakich poziomach językowych polszczyzna – jako język „dający” w asymetrycznej sytuacji kontaktowej, w której tylko jedna strona jest dwujęzyczna – wywiera więc wpływ na romski? Żeby się tego dowiedzieć, trzeba przeanalizować materiał językowy, w miarę możliwości zarówno ustny, jak i pisemny, który jest dostępny przede wszystkim w dialektach Polska Roma i Bergitka Roma. Jako źródła do tej analizy posłużyły komiksy (Parno Gierliński 2006; Bładycz 2006), broszura dla romskich rodziców (Milewski, oprac., 2012), tomiki wierszy (Dębicki 1993; Mirga 1994), elementarze (Parno Gierliński 2007, 2008), słownik (Mirga 2009) i czasopismo „Rrom Po Drom. Pierwsze w Polsce pismo Romów-Cyganów”¹. Większość tego materiału pochodzi z *Centrum Dokumentacji Romskiej* Legnickiej Biblioteki Publicznej². Przy badaniu mówionego języka romskiego bardzo cennym źród-

¹ Trzeba dodać w tym miejscu, że nie ma ujednocionej romskiej ortografii, dialekty zapisywane są polskimi literami, a sposób zapisu różni się w poszczególnych tekstach.

² Bardzo serdecznie dziękuję współpracownikom biblioteki za wielką pomoc.

dłem stała się baza danych prof. Yarona Matrasy, tak zwany *Romani Morpho-Syntax (RMS) Database* (<http://romani.humanities.manchester.ac.uk/rms/>), w której znajdują się trzy rekordy danych dla Polska Roma, dwa dla Chala-dytka Roma i jeden dla Bergitka Roma. Każdy z nich zawiera ponad tysiąc haseł (pojedyncze słowa i całe zdania) wraz z transkrypcją. Na podstawie tych źródeł możliwe jest dosyć dobre wyobrażenie o kontakcie językowym między polskim a romskim przynajmniej w obszarze największych grup dialektalnych: Polska Roma (PR) i Bergitka Roma (BR).

Przy ocenie wyników tej analizy pomocna jest skala zapożyczeń Thomason i Kaufmana (1988, 74–76), która składa się z pięciu poziomów:

1. sporadyczny kontakt: tylko zapożyczenia leksykalne,
2. trochę intensywniejszy kontakt: nieliczne zapożyczenia strukturalne,
3. bardziej intensywny kontakt: trochę więcej zapożyczeń strukturalnych,
4. silny nacisk kulturowy: umiarkowane zapożyczenia strukturalne,
5. bardzo silny nacisk kulturowy: liczne zapożyczenia strukturalne³.

Wybrane problemy lingwistyczne

Na podstawie nagrań w bazie danych RMS i dostępnej literatury fachowej można wnioskować, że w zakresie fonetyki dialekty romskie zapożyczają z języka polskiego przede wszystkim głoskę [ɯ] w różnych pozycjach (oprócz realizacji przed i), np. w słowach *baata* (PR) ‘włosy’ albo *te pametinel* (BR) ‘pamiętać’ (ale: *bolipen* (PR) ‘niebo’; por. też Matras 1999, 8 i Matras 2002, 52). Kolejną charakterystyczną cechą jest przesuwanie akcentu na przedostatnią sylabę według polskiego wzoru w zapożyczeniach (też w połączeniach wyrazów, por. Klich 1927), por. np. *robáko* (PR) ‘robak’ a słowo rodzime *kirmó* (PR) ‘zwierzę’, ale częściowo też w słowach rodzimych, por. np. *dźíves* (BR) ‘dzień’ a formy *gívés* (południowo-centralny dialekt, Słowacja), *dživé* (Gurbet, Macedonia) i *divés* (Kapaki, Grecja). Dodatkowo ważna jest silniejsza palatalizacja spółgłosek, np. *čáčipen* (BR) ‘prawda’ zamiast *čačipen*. Fuzja fonemów /x/ i /h/ do /x/ jest również wynikiem wpływu polskiego, np. *xái(ker)* < *haí(ar)* < *aí(ar)* ‘rozumieć’ albo *p̄xen-* < *phen-* ‘powiedzieć’ (por. Matras 2002, 52), tak jak i ubezdźwięcznienie spółgłosek zwarto-wybuchowych na końcu słowa (por. Matras 2002, 54).

Wpływ polszczyzny najbardziej widoczny jest na poziomie słownictwa. Edward Klich konstatował już w 1927 roku: „Język cygański, jak również

³ Szczegółowe opisy poziomów znajdują się w: Thomason, Kaufman 1988, 77–95.

dobrze wiadomo, należy do języków bardzo bogatych w zapożyczenia” (Klich 2011 [1927], 31, odnosząc się do zapożyczeń nie tylko z języka polskiego). Żeby stwierdzić, ile zapożyczeń leksykalnych występuje w dialektach Polska Roma i Bergitka Roma, sporządziłam korpus z 4 000 haseł (rzeczowniki, czasowniki i przymiotniki jako najważniejsze słowa autosemantyczne) na podstawie wspomnianej broszury dla rodziców, komiksów, elementarza dla dzieci romskich i bazy danych RMS. Wybrałam te teksty, ponieważ istnieją one w obu dialektach i z tego powodu bardzo dobrze nadają się do porównania. Z analizy wynika, że w dialekcie Bergitka Roma 21,5 proc. i w dialekcie Polska Roma 12,5 proc. słów jest zapożyczonych z polskiego. Z semantycznego punktu widzenia są to z jednej strony, oczywiście, wyrażenia z polskiej rzeczywistości (szkoła, instytucje społeczne itp.), a także – co ciekawe – również określenia z podstawowego słownictwa (zwierzęta, rośliny itp.). Niektóre słowa zachowują polską formę, np. *szkoła*, inne otrzymują romskie zakończenie, np. *dębo* (PR) ‘dąb’ albo *mysós* (BR) ‘mysz’. Pierwszy przypadek jasno wskazuje na luki w słownictwie, które są wypełniane zapożyczeniami i wyrażeniami pochodzącymi z kontaktu językowego ze światem zewnętrznym. Ale zarówno drugi, jak i trzeci przypadek nie jest niczym nadzwyczajnym w kontekście dialektów romskich, ponieważ wiele słów rodzimych ginęło wraz ze zmianą koczowniczego trybu życia na osiadły (albo już wcześniej) i zostało zastąpionych przez nowe.

Bardzo rozpowszechnione jest ponadto zapożyczenie przedrostków aspektowych, częściowo z przynależnym rdzeniem, częściowo bez, np. *te pý-tradel* (BR) ‘przyjechać’ albo *joj pręstraszindža* (PR) ‘ona przestraszyła się’ (por. też Matras 1999, 14 dot. dialektu PR). Starsze formy języka romskiego przed okresem europejskim nie używały w ogóle przedrostków. Chodzi tu jednak raczej nie o przejście całej kategorii aspektu, lecz raczej o pojedyncze przedrostki aspektowe jako jednostki leksykalne.

Nie tylko słowa i przedrostki mogą być zapożyczone, ale też większe jednostki językowe, często w formie kalk, np. *manús so kerel bući* (BR) ‘mężczyzna, co pracował’, *pał oda, se* (BR) ‘po tym, jak’ albo *buchlikano o duj metri* (BR) ‘poszerzony o dwa metry’.

W zakresie morfologii najchętniej zapożycza się tryb warunkowy oraz sposób tworzenia stopnia najwyższego, np. *kamachasbi* (BR) ‘cieszylibyśmy się’ i *najbareder* (BR) albo *najbarydyr* (PR) ‘największy’, chociaż jest dyskusyjne, czy przedrostek *naj-* pochodzi z polskiego czy z wcześniejszego kontaktu języka romskiego z innymi językami słowiańskimi, np. na Balkanach. Poza tym dialekt Polska Roma stracił pod wpływem polskiego rodzajnik określony,

por. przykłady Matrasa (1999, 10): *píravav dudali* (PR) ‘otwieram drzwi’ zamiast *píravav e dudali i dava sy čor?* (PR) ‘czy to jest złodziej?’ zamiast *dava sy o čor?*

W obszarze składni zapożyczone są przede wszystkim spójniki *i, a, ale, czy, to* i *bo*, oraz częściowo zasady szyku wyrazów w zdaniu (por. Matras 1999, 16).

Podsumowując, można powiedzieć, że kontakt językowy trzeba umiejscowić na trzecim poziomie skali zapożyczeń Thomason i Kaufmana, chociaż wydaje się, że wpływ polszczyzny na dialekt grupy Bergitka Roma jest silniejszy niż na dialekt bardziej tradycyjnej i żyjącej bardziej hermetycznie grupy Polska Roma. Stwierdza to również Adam Bartosz (1981, 29): „Ich język [= BR] jest niewątpliwie bardziej spolonizowany w porównaniu z innymi dialektami romskimi w Polsce”⁴. Mimo to język romski jest bardzo mocny w swej istocie, jak pisze Yaron Matras (2002, 191 i n., odnosząc się nie tylko do języka romskiego w Polsce):

Język romski zachował wprawdzie znaczną ilość utartych struktur i podstawowe słownictwo, mimo tego istnieje pełna akceptacja dwujęzyczności i mieszanie się słownictwa i struktur gramatycznych z różnych języków kontaktowych⁵.

Nastawienie Romów do własnego języka jest bardzo pozytywne (por. np. Lubecka 2005, 99, 103f.), spełnia on ważną funkcję identyfikacyjną; jednocześnie (i paradoksalnie) aktywne starania o zachowanie języka są wyjątkiem. Biorąc to wszystko pod uwagę, można stwierdzić, że romski w Polsce (jeszcze) nie jest językiem zagrożonym. Większym wyzwaniem – co wyróżnia tę grupę spośród innych mniejszości etnicznych w Polsce – jest zachęcanie dzieci romskich do uczęszczania do szkoły, tak by były w stanie uczestniczyć we wszystkich dziedzinach codziennego życia społecznego w Polsce.

Inne języki mniejszości etnicznych w kontakcie z polszczyzną

Skoro język romski jest tylko jednym z czterech języków mniejszości etnicznych w Polsce, porównanie go z językami trzech innych grup (Łemkowie,

⁴ Oryg.: „Their language [= BR] is undoubtedly very much Polonized compared with other Gypsy dialects in Poland”.

⁵ Oryg.: „While Romani shows remarkable preservation of a core of conservative structures and basic vocabulary, there is at the same time full acceptance of bilingualism and of the intrusion of vocabulary and grammatical structures from the various contact languages”.

Tatarzy i Karaimi) może być pomocne w ocenie powyższych wyników badań. Wymienione grupy etniczne są według danych z najnowszego spisu powszechnego mniej liczne niż Romowie: 7 100 osób zadeklarowało narodowość lemkową jako pierwszą, 3 400 jako drugą (szacuje się jednak, że ta liczba w rzeczywistości jest większa, por. Kaluza, Loew 2016, 55 i n.), oprócz tego według szacowań w Polsce żyje obecnie około 5 000 Tatarów i 200 Karaimów (por. Kaluza, Loew 2016, 56). Tradycyjnie Łemkowie zamieszkiwali Beskid Niski i część Beskidu Sądeckiego w dzisiejszym województwie małopolskim i podkarpackim – w 1947 roku w wyniku akcji „Wiśła” zostali przesiedleni do zachodniej Polski. Język jest nadal podstawowym wyznacznikiem tożsamości lemkowej (por. Misiak 2012, 61). Starsze pokolenie zwykle dalej posługuje się językiem lemkowym, ale nie wszyscy Łemkowie przekazują dzieciom swój etnoлект. Szczególnie osoby urodzone po wysiedleniu przejawiają dwie różne postawy wobec języka. Z jednej strony potwierdzają, że „dochodzi do dalszego zawężenia zakresu, w jakim posługują się one lemkowoszczyzną” (Misiak 2012, 63), mimo że była ona ich językiem ojczystym, a polskiego nauczyli się dopiero w szkole; ta sytuacja jest porównywalna z pokazaną wcześniej sytuacją polskich Romów. Zdarzają się i takie wypowiedzi: „nie ma sensu uczyć się lemkowego, bo nie jest to język mający jakąkolwiek szansę rozwoju, jakąkolwiek przyszłość” (Misiak 2012, 63). Z drugiej strony istnieją rodziny o bardzo silnym poczuciu tożsamości lemkowej, wciąż posługujące się lemkowoszczyzną, przynajmniej w sferze prywatnej. U najmłodszego pokolenia znajomość tego języka już zaginęła, stała się niepełna albo ogranicza się do znajomości biernej. W takiej sytuacji zagrożeniem jest bardzo silny wpływ języka polskiego jako dominującego. Zgodnie z powyższym respondenci w ankiecie Michaela Hornsby’ego widzieli lemkowski jako bardziej „mieszany” niż blisko spokrewniony język Bojków (por. Hornsby 2015, 106). Jeden respondent wyraził obawę, że lemkowski w bliższej przyszłości zostanie zastąpiony „surżykiem” polsko-lemkowskim, porównywalnie do mieszanki językowej na Ukrainie (por. Hornsby 2015, 109). Wśród młodych użytkowników języka lemkowego widoczne są dwie tendencje. Pierwszą, dominującą wśród użytkowników z wyższym wykształceniem, charakteryzuje używanie skodyfikowanego języka „pan-rusińskiego”; drugą zaś – silny wpływ polszczyzny (por. Hornsby 2015, 108). Warto jednak podkreślić, że mimo ekspansywności języka polskiego wielu Łemków z pokolenia 20- i 30-latków wyraża chęć zachowania i nauki swojego języka.

Jednym z przykładów dążenia do zachowania lemkowoszczyzny jest wydanie przekładu *Małego Księcia*. Tłumacz starał się unikać polonizmów, zamiast

nich używał starych lemkowski zwrotów (por. Hornsby 2015, 114 i n.). Widoczne jest też zainteresowanie lemrowskim w edukacji szkolnej – Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji podaje, że „w roku szkolnym 2012/2013 języka lemrowskiego jako ojczystego uczyło się w 35 placówkach oświatowych 281 uczniów należących do tej mniejszości” (MSWiA 2016). Dzięki staraniom społeczności lemrowskiej w 2000 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej umożliwiło grupie 36 nauczycieli uzyskanie certyfikatu edukacyjnego potwierdzającego ich kwalifikacje w nauczaniu lemrowszczyzny (por. Hornsby 2015, 97).

Karaimi stanowią najmniej liczną mniejszość etniczną w Polsce, obecnie ich społeczność liczy – zależnie od źródła informacji (por. np. Sulimowicz 2001; Nikitorowicz 2010; Dudra, Kubiak 2010; Kizilov 2015) – maksymalnie 200 osób. Liczniejsze skupiska znajdują się dzisiaj w Warszawie, we Wrocławiu i w Trójmieście (por. Sulimowicz 2001, 37). Język karaimski, należący do języków turkijskich i nieposiadający jednolitej formy literackiej, przetrwał w zasadzie do dziś i zachował się przede wszystkim dzięki religii, która długo zakazywała małżeństw egzogamicznych. Karaimskiego używano równoległe z hebrajskim w liturgii, ale także w życiu codziennym. Język był bardzo żywy jeszcze w okresie międzywojennym, choć już wtedy spotykano osoby zupełnie go nieznające (por. Pelczyński 2004, 58). Na początku XXI wieku zaczęto aktywnie publikować po karaimsku. Pierwszym sukcesem było czasopismo „Awazymyz” z artykułami głównie po polsku, ale też po karaimsku z polskimi tłumaczeniami (por. Kizilov 2015, 445). W Polsce karaimskiego nigdy nie uczono w szkołach, co sprawiło, że język powoli wyszedł z użycia; nauczanie karaimskiego odbywa się dzisiaj jedynie podczas letnich szkół na Litwie (por. Nikitorowicz 2010, 292; MSWiA 2016). W tych warunkach zapożyczenia z polszczyzny weszły do języka karaimskiego dosyć wcześnie, co spowodowało zatracanie cech właściwych językom turkijskim. Mimo starań o zachowanie języka wydaje się, że z powodu ekstremalnie małej społeczności Karaimów w Polsce jego zanikanie jest już nie do zatrzymania. Sulimowicz (2001, 44) podsumuje sytuację następująco:

Zapewne nie jest możliwe zahamowanie procesu wymierania języka karaimskiego, choć może nie nastąpi on tak szybko, jak by się mogło wydawać jeszcze kilka lat temu. Dotychczas poczynione wysiłki, choć nie przyniosły w pełni oczekiwanego rezultatu i nie przywróciły powszechnej znajomości mowy ojczystej wśród Karaimów, w ogromnym stopniu przyczyniły się do wzmocnienia poczucia tożsamości narodowej (...).

Chociaż Tatarów jest w Polsce znacznie więcej niż Karaimów (według szacowań około 3000–5000 osób), ta grupa etniczna kompletnie zatraciła znajomość ojczystego języka i identyfikuje się dzisiaj przede wszystkim przez religię muzułmańską. Już od XVIII wieku można mówić o prawie całkowitej asymilacji językowej Tatarów (por. Nikitorowicz 2010, 302 i n.; MSWiA 2016; Chazbijewicz 2010, 301).

Wyniki i przyszłe zadania językoznawstwa polonistycznego

Reasumując, można stwierdzić, że stopień zagrożenia czterech omówionych języków jest bardzo zróżnicowany, a sytuacja łemkowskiego, karaimskiego i tatarskiego jest zdecydowanie gorsza niż sytuacja języka romskiego. Tłumaczy to fakt, że polscy Romowie prowadzą z reguły bardziej tradycyjny i hermetyczny tryb życia. Mimo tego nie ma gwarancji na długoterminowe zachowanie języka romskiego, przede wszystkim w grupie Bergitka Roma. W jaki sposób lingwistyka może się więc przyczynić do ratowania języków mniejszościowych – nie tylko w Polsce, ale na całym świecie? Po pierwsze, ważna jest dokumentacja i analiza tych języków, co należy do tradycyjnych zadań lingwistyki. Po drugie, językoznawcy powinni jak najbliżej współpracować z użytkownikami języków mniejszościowych oraz z organizacjami kulturalnymi i zachęcać młode pokolenia do uczenia się tych języków. Ponadto ważne jest informowanie większości społeczeństwa (jako przykłady mogą służyć: projekt *Jestem stad*, por. www.jestemstad.pl, albo ogólnie dostępna i bardzo bogata w informacje baza dokumentacji zagrożonych języków w Polsce www.inne-jezyki.amu.edu.pl⁶), w tym również polityków, o bogactwie kulturowym ich kraju. Po trzecie, jako naukowcy powinniśmy publikować nie tylko fachowe, naukowe artykuły, ale też teksty popularyzatorskie. Odnosząc się do ważnej teraz kategorii wpływu (*impact*), powinniśmy więcej „wychodzić na zewnątrz”, współpracować z mediami oraz pisać książki popularnonaukowe (jak np. *Polska wielu kultur i religii* Tomasa Czerwińskiego), aby rozpowszechnić wyniki naszych badań i uwrażliwić ludzi na tematy dla nas ważne. W ten sposób mamy szansę obudzić zainteresowanie społeczeństwa „małymi” językami i ich ochroną oraz zmotywować ich użytkowników do spojrzenia na te języki jako na coś wartościowego (por. przy-

---

⁶ Dostęp: 10.11.2016.

kład profesora Kowalskiego w: Sulimowicz 2001, 40; Sulimowicz 1999; zob. dalsze propozycje na temat ochrony zagrożonych języków w: UNESCO 2003, 5; Austin & McGill 2012 i na stronie pl.languagesindanger.eu).

Literatura

- Austin Peter K., McGill S., eds., 2012, *Endangered Languages Vol. III: Language Planning and Case Studies in Revitalization*, New York.
- Bartosz A., 1981, *Carpathian Gypsies and the Rural Community*, „Ethnologia Polona”, nr 7.
- Bartosz A., 2011, *Amen Roma. My Romowie*, Tarnów.
- Bładyc R., 2006, *Polsko historia. Perunoskro firba. Perun's tree*, Wrocław.
- Bömelburg H.J., 2016, *Polens plurales und multikulturelles Erbe*, w: Deutsches Polen-Institut Darmstadt, Hrsg., *Jahrbuch Polen 2016: Minderheiten*, Wiesbaden.
- Chazbijewicz S., 2010, *Tatarzy*, w: Dudra S., Nitschke B., red., *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce po II wojnie światowej*, Kraków.
- Czerwiński T., 2013, *Polska wielu kultur i religii*, Warszawa.
- Dębicki E., 1993, *Teł nango boliben. Pod gołym niebem*, Szczecin.
- Dudra S., Kubiak R., 2010, *Karaimi*, w: Dudra S., Nitschke B., red., *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce po II wojnie światowej*, Kraków.
- Główny Urząd Statystyczny (GUS), 2015, *Struktura narodowo-etniczna, językowa i wyznaniowa ludności Polski. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Warszawa, <http://stat.gov.pl/spisy-powszechny/nsp-2011/nsp-2011-wyniki/struktura-narodowo-etniczna-jezykowa-i-wyznaniowa-ludnosci-polski-nsp-2011,22,1.html> [dostęp: 8.04.2016].
- Godlewska-Goska M., Kopańska J., 2011, *Życie w dwóch światach. Tożsamość współczesnych Romów*, Warszawa.
- Hornsby M., 2015, *Revitalizing Minority Languages. New Speakers of Breton, Yiddish and Lemko*, London.
- Kaluza A., Loew P.O., 2016, *Nationale und ethnische Minderheiten in Polen. Ein Überblick*, w: Deutsches Polen-Institut Darmstadt, Hrsg., *Jahrbuch Polen 2016: Minderheiten*, Wiesbaden.
- Kizilov M., 2015, *The Sons of Scripture. The Karaites in Poland and Lithuania in the Twentieth Century*, Warsaw–Berlin.
- Klich E., 2011 [1927], *Wpływ języka polskiego na dialekty cyganów polskich*, w: tegoż, *O polszczyźnie i cygańszczyźnie*, wstęp i oprac. Walczak B., Poznań.
- Klich E., 1927, *Fonetyka cygańszczyzny rabezańskiej*, w: *Symbolae grammaticae in honorem Ioannis Rozwadowski*, Kraków.
- Kowarska A.J., 2005, *Polska Roma. Tradycja i nowoczesność*, Warszawa.
- Lubecka A., 2005, *Tożsamość kulturowa Bergitka Roma*, Kraków.
- Matras Y., 1999, *The Speech of the Polska Roma: Some Highlighted Features and Their Implications for Romani Dialectology*, „Journal of the Gypsy Lore Society”, No. 9/1.
- Matras Y., 2002, *Romani. A Linguistic Introduction*, Cambridge.
- Milewski J., oprac., 2012, *Edukacja dzieci romskich. Praktyczny informator dla rodziców. Broszura pe Romane Dada. Broszura perdato Romane Dada*, przeł. [dla dialektu Polska Roma] Gierliński K., [dla dialektu Bergitka Roma] Mirga J., Radom.

- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (MSWiA), 2016, *Charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce*, <http://mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl/mnc/mniejszosci/charakterystyka-mniejs/6480,Charakterystyka-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-w-Polsce.html#karaimi> [dostęp: 8.04.2016].
- Mirga T., 1994, *Czemu tak? Soské kawká?*, Podkowa Leśna.
- Mirga J., 2009, *Słownik romsko-polski*, Tarnów.
- Misiak M., 2012, *60 lat po wysiedleniu – Lemkowie wobec swojej mowy. Ujęcie socjolingwistyczne*, w: Eli-kowska-Winkler M., red., *Sorben (Wenden) und Lemken. Ethnische Minderheiten in Brandenburg und Polen. Serby a Lemki. Etniske mjenšiny w Bramborskej a Pólskej*, Cottbus/Chóšebuz.
- Mroz L., 1979, *Les Chaladytka Roma tsiganes de Pologne*, „Études tsiganes”, nr 1.
- Nikitorowicz J., 2010, *Grupy etniczne w wielokulturowym świecie*, Sopot.
- Parno Gierliński K., 2006, *Historia Polskakeri. Perunskro rukh. Perun's tree*, Wrocław.
- Parno Gierliński K., 2007, *Miri szkoła. Romano elementaro*, Gorzów Wielkopolski.
- Parno Gierliński K., 2008, *Miri szkoła. Romani elementaro*, Kostrzyn nad Odrą.
- Sulimowicz A., 1999, *Wpływ Tadeusza Kowalskiego na rozwój życia kulturalnego w Łucku i Haliczu*, Kraków.
- Sulimowicz A., 2001, *Język karaimski. Starania o jego zachowanie*, „Języki Obce w Szkole”, nr 6.
- Tabaczyk K., 2008, *Romowie na Ziemi Pyrzyckiej – Łowarzy*, Pyrzyce.
- Thomason S.G., Kaufman T., 1988, *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*, Berkeley–Los Angeles.
- UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages, 2003, *Language Vitality and Endangerment*, Paris.

Anna-Maria Meyer: Poland as a multilingual country
– Romani language in contact with Polish language

There are a wide range of minority languages in Poland – including such languages as Karaite, Lemko and Romani. Polish and international linguists have been studying such minority languages and their relationship with Polish recently, but a lot remains to be done. Such languages are extremely valuable and they must be regarded by the Polonistic linguists as of importance. The article discusses in particular the case of the Romani language. The specifics of the relationship between Polish and Romani languages are discussed in comparison with the relationship between Polish and other languages in Poland.

Keywords: Romani language, contact, minorities, language